

ТЕАТР, КІНО, ТЕЛЕБАЧЕННЯ

УДК 792.2(477.86)''1991/2000''

Василюк Тарас Андрійович
ORCID ID 0000-0002-3478-4400

*аспірант,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна
fcpswest2@gmail.com*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМЕНІ І. ФРАНКА НА ПОЧАТКУ СТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (1991–1998 рр.)

Мета роботи. Проаналізувати творчу діяльність Івано-Франківського музично-драматичного театру ім. І. Франка в умовах становлення незалежності України. **Методологія дослідження** полягає в дедуктивному аналізі незалежних джерел, внутрішніх документів театру та синтезі отриманих фактів у єдину систему висновків. **Наукова новизна.** Вперше надається аналіз творчої діяльності Івано-Франківського музично-драматичного театру ім. І. Франка в період 1990-х рр. Таким чином надається підґрунтя для подальших досліджень як театральної культури регіону зокрема, так і вітчизняного театру загалом. **Висновки.** Доведений вплив соціо-економічної ситуації в державі на творчий колектив та його діяльність. Проаналізовано роль особистості-митця в становленні театру.

Ключові слова: театр, репертуар, режисер, Прикарпаття, Івано-Франківськ, незалежність, Україна

Василюк Тарас Андреевич, аспирант, ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника», г. Ивано-Франковск, Украина.

Организационно-творческая деятельность Ивано-Франковского областного украинского музыкально-драматического театра имени И. Франка в начале становления независимости Украины (1991-1998 гг.)

Цель работы. Проанализировать творческую деятельность Ивано-Франковского музыкально-драматического театра им. И. Франка в условиях становления независимости Украины. **Методология исследования** заключается в дедуктивном анализе независимых источников, внутренних документов театра и синтезе полученных фактов в единую систему выводов. **Научная новизна.** Впервые анализируется творческая деятельность Ивано-

Франковського музикально-драматического театра ім. І. Франка в період 1990-х років. Таким образом предоставляется фундамент для дальнейших исследований как театральной культуры региона в частности, так и отечественного театра в целом. **Выводы.** Доказано влияние социально-экономической ситуации в государстве на творческий коллектив и его деятельность. Проанализирована роль личности-художника в становлении театра.

Ключевые слова: театр, репертуар, режисер, Прикарпатье, Ивано-Франковск, независимость, Украина

Taras Vasyliuk, postgraduate, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Ivano-Frankivsk, Ukraine

Organizational and creative activity of the Ivano-Frankivsk Oblast Ukrainian Music and Drama Theater named after I. Franko at the beginning of the formation of independence of Ukraine (1991–1998)

The purpose of the article is to analyze the creative activity of the Ivano-Frankivsk Music and Drama Theater named after I. Franko against the background of the formation of independence of Ukraine. **The research methodology** consisted in a deductive analysis of independent resources, in-house documentation of the theater, and a synthesis of the facts into a single system of conclusions. **The scientific novelty of the work** lies in the first attempt to analyze the creative activity of the Ivano-Frankivsk Music and Drama Theater named after Ivan Franko in the 1990's. The study affords ground for further research into the theatrical culture of the region in particular, and of the domestic theater in general. **Conclusions.** The influence of the socio-economic situation in the state on the creative team and its activity was proved. The role of the personality of the artist in the formation of the theater was analyzed.

Key words: theatre, repertoire, director, Precarpathian region, Ivano-Frankivsk, independence, Ukraine

Вступ. Театральне мистецтво як складова художньої культури людства впродовж свого існування відображало зміни соціокультурних цінностей суспільства, було своєрідним лакмусовим папірцем культурних, політичних та економічних змін. Дослідження діяльності українських театрів початку періоду незалежності України є новою, але надзвичайно важливою сторінкою вітчизняного театрознавства. Період творення нової незалежної держави породив низку перспектив, але водночас і викликів для українського театру. Виникнення певної часової відстані дозволяє по новому подивитися на події 1990-х рр. у театрі, оцінити їх з наукової точки зору.

Через незначну часову відстань період творення українського незалежного театру ще не є ґрунтовно опрацьованим вітчизняними театрознавцями. Виняток становить багаторічна праця в регіональних періодичних виданнях журналістів Д. Назарчук («Вертеп у вертепі» [7], «Дуель

на камінній горі» [10], «Чому ми розп'яті?» [11] та ін.), Н. Стефурак («Всі ми їдемо в цьому автобусі» [18]), театрознавця В. Передрука («Остання симфонія. Рецензія» [13], «Поетика новел В. Стефаніка на франківській сцені» [14]) та ін. Попри це місцева театральна критика здебільшого перебуває в рудиментарному стані, також проблемою є незадовільне зберігання архівних матеріалів. Однак, дослідивши дані матеріали все ж маємо змогу реконструювати цілісну картину творчого існування Івано-Франківського обласного українського музично-драматичного театру імені Івана Франка.

Мета роботи. Проаналізувати творчу діяльність Івано-Франківського музично-драматичного театру ім. І. Франка в умовах становлення незалежності України. Проголошення в середині 80-х рр. ХХ ст. політики гласності і демократизації дали могутній поштовх для розвитку українського суспільства. Це, насамперед, породило нові культурні запити в мистецтві, зокрема в театрі.

Виклад основного матеріалу. В умовах існування радянської влади в Україні сформувалася мережа державних театрів. Більшість з них – 28 театрів у 25 містах мали статус музично-драматичного. Однак наприкінці 1980-х рр. в театральному середовищі розгорнулася дискусія щодо доцільності існування такої кількості музично-драматичних колективів. У цьому контексті мистецтвознавець Р. Коломієць зазначав, що «охоронна політика зберігання національного муздраму у незмінному вигляді остаточно скомпрометувала себе... Нам потрібні театри – може, один театр – де б національна класика виконувалася б у зразковому вигляді» [3].

В очікуванні незалежності державної, не всі театри виявилися готові до незалежності творчої. Покоління митців, вихованих тоталітарним радянським режимом, в основній масі притримувалися політики «угодництва» владі. Значний пласт драматургії (Леся Українка, В. Винниченко, М. Куліш, Я. Барнич) ігнорувався протягом десятків років. Ставало очевидним, що український театр випадав зі світового контексту, а тим часом економічна перебудова обіцяла зовсім нові правила гри.

В умовах наближення незалежності України Івано-Франківський обласний музично-драматичний театр імені І. Франка, очолюваний директором І. Желтоножською та головним режисером І. Борисом, починаючи з другої пол. 1980-х рр. стає на шлях відновлення свого авторитету, закладеного В. Смоляком у 1960–1970-х рр. Окрасою репертуару тогочасного театру стали вистави «Плаха» Ч. Айтматова (1987), «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського (1988), «Юда Іскаріот» за Л. Андрєєвим (1990). Усі сценічні твори належали новопризначеному головному режисеру І. Борису.

Окрім схвальних відгуків критики про успіх вистав свідчить широкий суспільний резонанс серед шанувальників театального мистецтва. Так, вистава «Тіні забутих предків» витримала в Івано-Франківську 39 аншлагов, не враховуючи гастрольних поїздок. У плідному тандемі з головним режисером працював головний художник театру О. Семенюк, який за підсумками

міжнародного конкурсу сценографічних проєктів у Дрездені (1996 р.) увійшов до одинадцяти кращих театральних художників Європи.

На превеликий жаль, глибока фінансова криза, в якій опинилася економіка незалежної України, не сприяли очікуваному колективом театру творчому розвою. Крім того, через політичні переконання, що вилилися в конфлікт з частиною колективу та обласною владою був вимушений залишити Івано-Франківськ головний режисер театру І. Борис.

53-й театральний сезон 1991–1992 рр. в Івано-Франківську відкрився виставою «Шрами на скалі» за однойменним романом Р. Іваничука. Першою прем'єрою в театрі після проголошення української незалежності стала комедія Ж. Ануя «Генерали в спідницях» у постановці О. Натяжного. До кінця року в репертуарі театру з'явилися ще дві постановки – комедія «Остання спроба» М. Задорнова у постановці Г. Богомаза-Бабія та вертеп «Ой радуйся, земле...» в постановці Ф. Стригуна.

В основу драматургічного матеріалу останньої було покладено Сокиринський вертеп, зафіксований в маєтку П. Галагана ще в XVIII ст. Глядачам був запропонований двочастинний вертеп, який поєднував як релігійну, так і світську теми. Варто зазначити, що глядачі й критика сприйняли дійство неоднозначно. Світська частина вертепу продемонструвала глядачеві доволі сумнівні режисерські ходи, зокрема зображення Ірода в образі Гітлера і Горбачова, а також неоковирні «жарти» у виконанні козака-запорожця, який в традиційному вертепі асоціювався з народом України. [7]. Попри це, постановка саме вертепу на сцені Івано-Франківського театру стала своєрідним поверненням до витоків українського театру після багаторічного ідеологічного тиску.

«Вертеп» разом із поставленими навесні 1991 р. «Гетьманом Дорошенком» Л. Старицької-Черняхівської та музичною комедією «І шумить, і гуде...» за давніми українськими водевілями М. Кропивницького, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Старицького, М. Гоголя, С. Васильченка дає можливість прослідкувати нову репертуарну політику театру та її двох ключових напрямів – вистави комедійної та історико-національної тематики. Після тривалого періоду радянсько-партійної цензури митці відчули потребу повернення до національного репертуару, витоків українського театру. Варто зазначити, що в реаліях того часу така репертуарна політика дала свої плоди. Для прикладу, виставу «Гетьман Дорошенко» в 1991 р. зіграли 20 разів, в той час як інші вистави – не більше 5 разів за рік.

У 1992 р. репертуар Івано-Франківського театру поповнюється новими виставами: «Титарівна» М. Кропивницького за Т. Шевченком (постановка О. Натяжного) та «Бог переночував у цьому домі» бразильського драматурга Г. Фігейреду (постановка Г. Богомаза-Бабія). Якщо перша, навіть у колективі театру була сприйнята однозначно (режисеру закидали архаїчну, традиціоналістську естетику, вікову невідповідність персонажів) [1], то друга, вирішена в форматі езопівської байки, знайшла схвальні відгуки глядачів.

У виставі взяли участь заслужена артистка України Ж. Добряк-Готвянська, С. Городецький, О. Іваницька і В. Пантелюк (художник-постановник вистави В. Мелешенков, музичне оформлення А. Ремезова).

Водночас зазначимо, що перший театральний сезон Івано-Франківського музично-драматичного театру початку державної незалежності України показав неспроможність його керівництва вибудувати концепцію діяльності театру в нових умовах. Ситуація ускладнювалася відсутністю головного режисера, який би зумів спрямувати колектив театру в єдине художньо-естетичне русло, виробити цілісне бачення перспективи театру.

Зі сподіваннями на покращення ситуації в театрі, колектив відкривав 54-й сезон (1992–1993 рр.) із новим головним режисером театру А. Канцедайлом, у минулому – актором цього ж театру, який після п'ятилітньої роботи в Херсонському театрі імені М. Куліша, повернувся до Івано-Франківська [17]. Його режисерським дебютом на Івано-Франківській сцені стала вистава «Наймичка» за п'єсою І. Карпенка-Карого. Прем'єра вистави відбулася на відкритті регіонального театрального фестивалю «Прем'єри сезону» в січні 1993 р. Проведення фестивалю неабияк посилило інтерес до театру в обласному центрі. Зі своїми новими постановками до Івано-Франківська завітали театри Закарпаття, Львова, Луцька, Рівного та Чернівців. Прем'єру «Наймички» публіка сприйняла досить тепло. Професійне журі фестивалю високо оцінило спектакль франківців і рекомендувало його до представлення на заключному етапі республіканського фестивалю в Києві. Також було відзначено професійні акторські роботи І. Сороки, О. Шлемко та сценічне оформлення О. Семенюка. [9].

Нові часи потребували змін підходів як до змісту репертуару, так і до формування естетичних смаків глядачів. Крім вистав національно-патріотичного спрямування, з огляду на фінансове становище театру, колектив змушений був створювати «касові вистави» розважального характеру. На афішах з'являється лірико-музична чудасія «Відьми» М. Гараєвої, оперета Й. Штрауса «Циганський барон» (режисер О. Олексюк, художник Н. Бобришева), комедія «Господиня заїзду» К. Гольдоні. Постановку останньої здійснив заслужений діяч мистецтв України, лауреат державних премій В. Оглоблін, художником виступив Я. Нірод. Головну роль Мірандоліни у виставі виконала Ж. Добряк-Готвянська. Яскраві постановки були тепло сприйняті публікою.

Новий, 55-й сезон, у листопаді 1993р. був ознаменований одразу двома прем'єрами. На малій сцені театру глядачам була представлена постановка мольєрівської комедії «Скупий» в постановці М. Яремківа. Співпраця з цим режисером стала важливою віхою творчого зростання колективу театру. Виставу «Скупий» режисер вирішив у стилі «театру площі», а для підкреслення розважальної атмосфери французької комедії були введені інтермедійні сценки з паяцями. Конструктивістська сценографія відтворювала альтанково-лубочний пейзаж. За сценографію до вистави головний художник театру О. Семенюк одержав нагороду на фестивалі «Херсонські ігри» в м. Севастополі. [12].

Традиційно для Івано-Франківської малої сцени глядачі розташовувалися навколо акторів. Вистава вийшла надзвичайно динамічною, потребувала від акторів серйозної підготовки та високої акторської техніки. Головну роль у виставі виконав заслужений артист України Р. Іваницький [4]

Невдовзі режисер А. Канцедайло представив публіці драму Лесі Українки «Камінний господар» (художник В. Карашевський). Чудові акторські роботи створили В. Струнников (Командор), С. Романюк (Дон Жуан), але особливе захоплення публіки та журналістів здобула Ж. Добряк-Готвянська, яка блискуче зіграла роль Донни Анни. Як зазначали критики, вона «створила такий блискучий образ, настільки чарівна, пластична, органічна, що навіть сам Дон Жуан перед нею блідне» [10].

У плані формування репертуару 1994 р. виявився чи не найважчим для театру. Події навколо театру почали складатися несприятливим чином. У лютому-березні театр розпочинає роботу над виставами «Сад Гетсиманський» І. Багряного (постановка М. Гринишина), «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого (постановка В. Оглобліна) та «Баядера» І. Кальмана (постановка А. Канцедайла). У зв'язку з запрошенням театру на Міжнародний чеховський фестиваль у Ялті, для відновлення вистав «Іванов» та «Шрами на скалі» до театру тимчасово повертається колишній головний режисер І. Борис.

Неприємностями завершилася прем'єра вистави «Сад» за мотивами твору І. Багряного «Сад Гетсиманський», яка готувалася в позаробочий час. Експериментальна постановка молодого режисера суттєво дисонувала з репертуаром театру, який під керівництвом головного режисера стійко дотримувався курсу традиційних класичних постановок. Преса відзначала високий інтелектуальний рівень вистави, так само не шкодувала теплих слів Івано-Франківська інтелігенція. Проте, цілковите абстрагування керівництва театру від процесу постановки змусило молодого режисера М. Гринишина заявити про зняття вистави з репертуару і заборону акторам грати її без нього. Частина акторів узагалі відмовилися від ролей. [6].

У квітні місяці через брак коштів була скасована поїздка на фестиваль до Ялти, куди театр був запрошений з виставою «Іванов» за п'єсою А. П. Чехова.

Випробуванням не так для акторів, як для постановочної частини театру, стала підготовка оперети І. Кальмана «Баядера» (художник О. Семенюк), підготовка макету декорацій та ескізів костюмів яка тривала аж до завершення сезону. Попри це, через відсутність коштів, навіть до завершення 1994 р. цехи так і не зуміли виконати весь об'єм робіт з підготовки масштабної прем'єри.

Тим часом, різнополярність поглядів на формування репертуару призводить до абсолютного несприйняття художньою радою театру дій головного режисера А. Канцедайла. Загострення непорозуміння між адміністративним та творчим керівництвом театру призводить до зриву постановок, конфронтації між головним режисером та художньою радою і як наслідок повного паралічу творчого процесу. У результаті конфлікту

відбувається зміна керівництва. На посаду директора приходять провідний актор театру, заслужений артист України Р. Іваницький.

Заміна адміністративного керівництва театру сприяла відродженню творчого процесу. Очолив колектив провідний актор театру, заслужений артист України Р. Іваницький. Одразу ж театр починає роботу над виставою «Розп'яті» за п'єсою В. Винниченка «Пригвождені», і вже в березні демонструє її публіці. Вистава в постановці головного режисера Дніпропетровського театру російської драми В. Саранчука була тепло прийнята глядачами. Не зважаючи на матеріальні труднощі, цікава режисура, міцний акторський ансамбль та психологічно насичена музика А. Шнітке сприяли успіху постановки [11]. Набагато знаковішою стала жанрова приналежність вистави. Інтелектуальна драматургія В. Винниченка піднімала низку складних, провокативних питань, і була орієнтована на вибагливого та високоінтелектуального глядача. Головні ролі у виставі зіграли В. Струнников (Тимофій Лобкович), С. Городецький (Родіон) та О. Іваницька (Калерія).

Квітень 1995 р. ознаменувався довгоочікуваною прем'єрою оперети «Баядера». Публіка надзвичайно тепло зустріла нову постановку Івано-Франківського театру. Окрім легкої та світлої атмосфери вистава відзначалася декількома акторськими роботами високого рівня, зокрема дуету Марієтти та Наполеона Сен-Клош у виконанні Ж. Добряк-Готвянської та О. Шиманського [5]. Водночас комерційне життя вистави було не надто тривалим – її відвідуваність глядачами ніяк не компенсувала значні фінансові витрати на постановку.

Протягом жовтня-листопада 1995 р. на афішах театру з'явилися одразу три нові назви: «Чорт і шинкарка» К. Кшивошевського (постановка М. Яремківа), трагікомедія «Автобус» С. Стратієва та комедія «Дім божевільних» Е. Скарпетти (обидві у постановці А. Канцедайла).

М. Яремків продовжив плідну творчу співпрацю з Івано-Франківським театром постановкою фантастичної комедії «Чорт і шинкарка». У виставі багато гумору, бурлеску та сатири. Згідно концепції режисера, події вистави не мали конкретної часової чи просторової прив'язки. Тому оформлення сценічного простору – спрощений мінімалізм – білі меблі, які мали б символізувати корчму. Оригінально вирішені і декорації – космічний фон з підвішеними гігантськими планетами. Натомість костюми акторів, запозичені з різних середовищ і епох, також підкреслювали часову універсальність подій, зображених у п'єсі. Сценічний макет та костюми створив художник театру О. Семенюк. У музичному оформленні композитора А. Ремезова фонограма поєднувалася із живою музикою оркестру. Сам оркестр, до речі, теж виступав як частина оформлення, оскільки знаходився не в оркестровій ямі, а на високому майданчику посеред зірок і планет [16].

Постановка вистави «Автобус» на малій сцені виявилася, як писала преса, дуже доречною в часовому та просторовому контексті. О. Семенюк створив для вистави оригінальне оформлення. Дія п'єси відбувається в наполовину

відкритому каркасі автобуса, що блискуче створювало образ людського суспільства. Актори від глядачів перебували на відстані витягнутої руки. Замість уособлених персонажів, актори демонстрували образи безіменних соціальних типів: Розумний (Ю. Суржа), Нерозумний (Ю. Горбунов), Закоханий (В. Капушак), Віртуоз (Ю. Литвинов). Незвичним було й оригінальне метафорично-асоціативне трактування вистави: автобус їде за маршрутом, визначеним відсутнім у салоні водієм, хоча його присутність чи не найвідчутніша в драматичному творі. Усі намагання героїв вплинути на «водія» (мистецтвом, жіночими чарами, хлібом насущним) зводяться нанівець: той хто керує, прислухається лише до себе, до своїх забаганок і потреб (так було завжди!). Проте фінал сценічної постановки трагікомедії підказує глядачам єдиний правильний для будь-якої суспільної формації вихід: в критичних ситуаціях людина повинна залишатися сама собою, не втрачаючи почуття власної гідності і надії на порятунок [18].

Хороші відгукі отримала і друга робота головного режисера А. Канцедайла «Дім Божевільних» Е. Скарпетти. Варто зазначити, що творчому успіху вистава завдячує чудовим акторським роботам. Бездоганний комічний образ створив народний артист України Ю. Суржа (Феліче), в несподіваному амплуа з'явилася Г. Бабинська (Амалія), не залишилися поза увагою критики акторські роботи І. Сороки (Рафаело), Т. Перети (Кончетта), В. Струннікова (Енріко), В. Родя (Майор). Ідею вистави режисер визначив досить лаконічно і невибагливо – «без грошей ми усі виглядаємо божевільними». Як зазначає Д. Назарчук, «такий висновок може й життєвий, але чи трохи не замілький, не запростий для цього дійства. Режисер міг дати виставі й глибше звучання. Адже не просто наявність чи відсутність грошей робить нас подібними на божевільних» [8]. Зрештою, вистава ще раз підтвердила істину, що все в цьому житті відносне.

Таким чином, початок театрального сезону 1995 р. позначився помітним творчим підйомом у колективі Івано-Франківського облмуздрамтеатру. До того ж запрошені режисери відзначали професійне зростання акторів, їх професійну готовність до складної й серйозної роботи.

Знаковою театральною подією 1996 р. стала прем'єра вистави за творами Василя Стефаника «Заплакані вікна», присвячена 125-літтю від дня його народження. Драматургічну основу майбутньої вистави створив письменник С. Пушик у співпраці з режисером театру А. Канцедайлом*. Поєднавши в єдине сценічне дійство найяскравіших персонажів стефаниківських творів «Злодій», «Новина», «Сини», «Камінний Хрест», колектив театру створив глибоко трагічну історію, яка змістовим концептом «українського заробітчанства» –

* Відомий письменник і поет, науковець і літературний дослідник, лауреат Державної премії ім. Т. Г. Шевченка, С. Пушик на початку 1970-х рр. у творчій співдружності з корифеєм українського театру народним артистом України Віталієм Смоляком зробив сценічне першопрочитання окремих новел В. Стефаника на сцені Івано-Франківського обласного українського музично-драматичного театру ім. І. Франка. Сценічна версія тоді мала назву «Земле моя». Через чверть віку С. Пушик та головний режисер театру А. Канцедайло здійснили нове втілення стефаникових творів.

вічна тема землі, поневіряння, злиденна доля і бідність зuboжілого галицького селянства давніх літ, їх марні прагнення шукати краще життя за кордоном перекликається із сьогоднішнім. Із вибраних для інсценізації новел взято найхарактерніше, найсуттєвіше, найголовніше та узагальнене в єдиний драматичний твір. Сценічне втілення А. Канцедайлом сценарію С. Пушика, вивело на сценічний майданчик типові образи, правдиво відображені риси бідного селянства Галичини, дало глядачеві глибше відчуття весь сердечний біль, краще зрозуміти життя як в минулому, так і тепер.

Єдине, як зазначав театральний критик В. Передрук, «в чому не відбулося кульмінаційного вивершення драматизму, – це масові сцени селян. За режисерським вирішенням в них переважали індивідуальні виявлення персонажів, а загального колориту не досягнуто» [14].

1990-ті рр. в Україні характеризуються кризовими явищами, зумовленими загальним станом економіки країни. На розвиток культури продовжують впливати такі негативні факти, як нестача коштів і відповідної законодавчої бази, комерціалізація культури. Не дивлячись на складні фінансові умови, упродовж театального сезону 1995–1996 рр. в Івано-Франківському обласному українському музично-драматичному театрі ім. І. Франка було поставлено сім вистав.

Однак творчі успіхи колективу могли тільки тимчасово відвернути увагу від складного фінансового становища установи. Через безгрошів'я була призупинена робота над оперетою «Гуцулка Ксеня» Я. Барнича. Заробітна плата почала виплачуватися із затримкою в декілька місяців. Попри всі намагання обласної влади – дотації з бюджету не могли компенсувати грошовий дефіцит у театрі.

14 жовтня 1996 р., напередодні відкриття нового театального сезону, відбулася акція, яка підкреслила велику роль театру в історико-патріотичному вихованні суспільства. На замовлення влади була поставлена вистава «Остання симфонія» за п'єсою «Підпілля» представника української діаспори Р. Лапіки. Вистава, в якій зображені останні дні одного із загонів УПА була створений за постійних консультацій з ветеранами визвольних змагань і мала на меті об'єктивно відтворити історію недавнього минулого, стати містком взаєморозуміння між минулим, нинішнім і прийдешнім поколіннями. Режисером-постановником вистави виступив В. Савченко, відомий Івано-Франківській публіці за постановкою вистави «Гетьман Дорошенко».

На відкриття сезону 1996–97 рр. глядачам була запропонована прем'єра вистави «Сини Адама», здійснена в постановці М. Яремківа за повістю О. Кобилянської «Земля». Варто зазначити, що в підборі репертуару, з певних причин театр, почасти орієнтувався на запити публіки, зокрема, розважальні постановки. Так, на Різдвяні свята театр представив глядачам шоу-концерт-виставу «Різдвяні чудасії, або трохи перцю... і буде люкс» (автор та режисер-постановник О. Добряк). Сценічне дійство мало форму колажу із жартів та каламбурів, скетчів на злободенні для глядачів теми: політика, приватизація,

комунальні послуги, популярні серіали тощо. Подекуди творці вистави перебували на грані фолу, окремі елементи сценічної дії виявилися неприховано вульгарними, що викликало неоднозначну реакцію як преси, так і глядачів [19]. Утім високий інтерес глядачів змушує констатувати, що в суспільстві на театр покладена не лише естетично-виховна, але й розважальна роль.

Яскравим прикладом «касового» підходу театру до репертуару послуговує «Чорний дипломат», постановку яку здійснив автор – головний режисер Вінницького обласного музично-драматичного театру ім. М. Садовського, народний артист України В. Селезньов. Напрочуд простий сюжет вистави, як стверджував театральний критик В. Передрук, відповідав радше рівню самодіяльного драмгуртка, однак серед публіки вистава набула широкого розголосу [15]. Не в останню чергу цим вона завдячувала задіяному акторському ансамблю. Головну роль у комедії положень зіграв провідний актор театру С. Романюк. Актор тонко й філігранно відтворює риси характеру свого героя – нечистого на руку бізнесмена, що надумав інсценізувати власну смерть, надає йому яскравої сценічної забарвленості. Як не парадоксально, упродовж кількох років «Чорний дипломат» був однією з найпопулярніших вистав серед глядачів. До речі, протягом короткого часу до постановки цієї вистави звернулися театри Вінниці, Черкас, Хмельницького та Житомира, що засвідчувало тенденції тяжіння до комедійного жанру не тільки в Івано-Франківську.

Дещо ексцентричну форму мала вистава головного режисера театру А. Канцадайла «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка. Ключем сценічного вирішення вистави стало синкретичне поєднання канонічного тексту автора з візуальною естетикою кін. ХХ ст. У першій дії сценічної версії Івано-Франківського театру Уляна (артистка С. Овчарова) з'являється в сучасному одязі з плеєром, дурник Стецько (артист Ю. Литвинов) їздить на самокаті, еkleктично на сцені виглядав єдиний елемент декорації – віз, що апелював до давньої традиції ярмаркових акторів. Натомість друга дія вибудовувалася в традиційному ключі – з відображенням канонічного обряду сватання [2]. Несподівані модерні елементи в другій дії видавалися чужорідними, що дезорієнтувало глядача і заважало цілісному сприйняттю вистави, а музичні експерименти автора музичного оформлення А. Ремезова виявилися непереконаливими, як і виконання арій акторами. Очевидно, не маючи фінансових ресурсів, постановочній частині довелося (і не вперше!) створювати виставу з наявних матеріалів, пропонуючи глядачам легку, невибагливу драматургію. Таким чином, колектив театру подекуди жертвував естетикою та ідейною цінністю вистав.

Творчий застій співпадає з глибокою фінансовою кризою в державі. У результаті починається відтік кадрів з театру. Так, Ю. Горбунов та Г. Свечнікова вирішили розвивати свій професіоналізм у продюсерській справі, вступив на режисерський факультет КТІ ім. І. Карпенка-Карого І. Сорока.

Натомість аргументів для заохочення приходу в колектив молодих акторів не було. Зрештою фінансові незгоди та творчі розбіжності приводять до того, що в 1998 р. А. Канцедайло покидає крісло головного режисера театру. Потрібно віддати належне – головний режисер прийшов на посаду в час нелегкий не тільки для Івано-Франківського обласного музично-драматичного театру, але й для української економіки в цілому, тому його метою було не так творче зростання, як економічне виживання колективу. Головний режисер перебував у перманентній опозиції до художньої ради та директора театру, що не завадило йому створити такі цікаві роби як «Наймичка» (І. Карпенка-Карого), «Автобус» (С. Стратієва), «Заплакані вікна» (С. Пушика), «Сватання на Гончарівці» (Г. Квітки-Основ'яненка).

На окрему увагу заслуговує частина репертуару, спрямована на наймолодшу аудиторію. Так, протягом 1990-х рр. на сцені театру з'явилося дев'ять дитячих казок. Серед них – п'єси зарубіжних («Всі миші люблять сир» Д. Урбана, «Король Олень» К. Гоцці, «Незвичайні пригоди в країні ігор» Р. Кудлика та Б. Янівського за К. Гоцці, «Мала баба Яга» О. Пройслера) та українських («Хлопчина Лоскотон і царський трон» В. Симоненка, «Козак Мамай та його друзі» Б. Жолдака) авторів, п'єси за мотивами українських народних казок («Чарівна рукавичка» І. Златопольської та Я. Златопольського). У цих виставах набували професійного досвіду молоді актори (Ю. Литвинов, Ю. Горбунов, Р. Держипільський), реалізовували режисерські експерименти актори театру (О. Добряк, С. Якубовський).

Наукова новизна. Вперше надається аналіз творчої діяльності Івано-Франківського музично-драматичного театру ім. І. Франка в період 1990-х рр. Таким чином надається підґрунтя для подальших досліджень як театральної культури регіону зокрема, так і вітчизняного театру загалом.

Висновки. Таким чином, підводячи ризик під втрати та досягненнями Івано-Франківського обласного українського музично-драматичного театру ім. І. Франка, варто зазначити, що мистецький доробок колективу виявився напрочуд багатоманітним. Будучи у місті єдиною професійною театальною установою для дорослого глядача, у побудові репертуару театр мусив враховувати естетичні смаки якомога ширшого загалу, що стояло на заваді формуванню єдиного мистецького обличчя колективу.

Неможливо ігнорувати той факт, що творчі досягнення театру були тісно пов'язані з економічними умовами краю. Саме фінансова ситуація диктувала можливості здійснення постановок і подекуди цілковито обмежувала творчі плани режисерів. Неспроможність забезпечення житлом завадила притоку молодих фахівців до театру. Не витримала випробування фінансовою кризою і любов глядачів. На жаль, втрачав театр і своїх кращих акторів – в пошуках фінансової стабільності і творчого самовираження поїхали до столиці Г. Свечнікова, Ю. Горбунов, В. Лінецький, зосередився на роботі в кінематографії провідний актор театру, обличчя колективу С. Романюк.

Попри це, Івано-Франківському театру вдалося вижити в непростих умовах, зберегти колектив і поповнити афішу театру самотутніми виставами. Театр зумів гідно представити відроджену після років забуття українську драматургію В. Винниченка («Розп'яті»), Лесі Українки («Камінний господар»), І. Багряного («Сад Гетсиманський»), Р. Лапіки («Остання симфонія»), вперше в новітній історії був продемонстрований вертеп. Паралельно з'являлися твори українських класиків І. Карпенка-Карого («Наймичка», «Мартин Боруля»), М. Кропивницького («Титарівна»), Г. Квітки-Основ'яненка («Сватання на Гончарівці»). Поруч з українською драматургією на афішах з'являлися імена світових класиків Ж.-Б. Мольєра («Скупий»), К. Гольдоні («Господиня заїзду»). Свій театральний статус музично-драматичного засвідчила наявність у репертуарі оперет І. Кальмана («Баядера»), Й. Штрауса («Циганський барон»). Зважаючи на вимоги часу, колектив майстерно утримував баланс між виховною та розважальною функціями театру. Поряд зі знаковими виставами «Заплакані вікна» С. Пушика, «Сини Адама» О. Кобилянської, створювалися такі високохудожні комедії, як «Скупий» Ж.-Б. Мольєра, «Чорт і шинкарка» К. Кшивошевського та ін.

Гордістю та обличчям колективу періоду становлення української незалежності були народні артисти України Ю. Суржа, С. Романюк, заслужені артисти України В. Струнников, Р. Лапко, Р. Іваницький, В. Мельник, М. Гурін, В. Родь, О. Шиманський, Ж. Добряк-Готв'янська, Т. Перета, В. Дронова, Г. Талалай, О. Іваницька, молоді актори театру, які визначатимуть його обличчя в майбутньому: Ю. Литвинов, А. Луценко, Р. Держипільський, С. Овчарова.

Список використаних джерел

1. Державний архів Івано-Франківської області Ф. Р – 1047. Івано-Франківський обласний український музично-драматичний театр ім. І. Франка. Оп. 1. Спр. 104. Протоколи художньої ради – 54 арк.
2. Заник В. Як можна з успіхом влити в старі міхи нове вино / В. Заник // Вперед. – 1997. – №57. – С. 6.
3. Коломієць Р. Українська сцена: у побутовій свідомості та історичній перспективі / Р. Коломієць. // Український театр. – 1989. – №1. – С. 4–6.
4. Малащук А. Азартно, щедро, весело... / А. Малащук // Культура і життя. – 1994. – №35. – С. 4.
5. Назарчук Д. «Баядера» таки народилася / Д. Назарчук // Галичина. – 1995. – №56. – С. 8.
6. Назарчук Д. «Маленькі трагедії» на малій сцені / Д. Назарчук. // Галичина. – 1994. – №73. – С. 8.
7. Назарчук Д. Вертеп у вертепі / Д. Назарчук. // Галичина. – 1992. – №4. – С. 4.
8. Назарчук Д. Від великого до смішного – крок у «Дім божевільних» / Дарина Назарчук. // Галичина. – 1995. – №171. – С. 8.

9. Назарчук Д. Гра вартувала не тільки свічок, а й купальських вогнів / Дарина Назарчук. // Галичина. – 1993. – №20. – С. 8.
10. Назарчук Д. Дуель на камінній горі / Д. Назарчук. // Галичина. – 1993. – №190. – С. 4.
11. Назарчук Д. Чому ми розп'яті ? / Д. Назарчук. // Галичина. – 1995. – №41. – С. 6.
12. Назарчук Д. Я пішов з театру, щоб зберегти до нього любов / Д. Назарчук. // Тиждень Галичини. – 1997. – №18. – С. 4.
13. Передрук В. Остання симфонія. Рецензія / В. Передрук. // Прикарпатська правда. – 1997. – №9. – С. 6.
14. Передрук В. Поетика новел В. Стефаника на франківській сцені / В. Передрук. // Вперед. – 1997. – №33. – С. 6.
15. Передрук В. Таємниці «Чорного дипломата» / В. Передрук. // Прикарпатська правда. – 1997. – №20. – С. 6.
16. Сім Д. Театральна прем'єра «Чорт і шинкарка» / Д. Сім. // Світ молоді. – 1995. – №46. – С. 1.
17. Степовичка Л. Н. Канцедайло Анатолій Іванович [Електронний ресурс] / Л. Н. Степовичка // Енциклопедія сучасної України. – 2012. – Режим доступу : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=9360. – Назва з екрану. – Дата звернення 11.02.2016.
18. Стефурак Н. Всі ми їдемо в цьому автобусі / Н. Стефурак. // Галичина. – 1995. – №166. – С. 8.
19. «Трохи перцю»... і було люкс // Західний кур'єр. – 1997. – №2. – С. 4.

References

1. *Ivano-Frankivsk Oblast State Archive F. R – 1047*. Ivano-Frankivsk Oblast Ukrainian Music and Drama Theatre named after I. Franko. – Op. 1. Spr. 104. Protokoly khudozhnoi rady (protocols of Arts Council). – 54 pages.
2. Zanyk, V. (1997). How one can successfully pour fresh wine into an old wineskin. *Vpered [Forward]*, No. 57, p. 6.
3. Kolomiets, R. (1989). Ukrainian scene: in everyday consciousness and historical perspective. *Ukrainskyi teatr [Ukrainian theatre]*, No. 4, pp. 4–6.
4. Malashchuk, A. (1994). Gambling, generous, fun ... *Kultura i zhyttia [Culture and life]*, No. 35, p.4.
5. Nazarchuk, D. (1995). «The Bayadere» was born. *Halychyna [Galicia]*, No. 56, p. 8.
6. Nazarchuk, D. (1994). «Little tragedies» on a small stage. *Halychyna [Galicia]*, No. 73, p. 8.
7. Nazarchuk, D. (1992). The Nativity play in the crib. *Halychyna [Galicia]*, No. 4, p. 4.
8. Nazarchuk, D. (1995). From big to funny – a step into the “House of Crazy”, *Halychyna [Galicia]*, No. 171, p. 8.

9. Nazarchuk, D. (1993). The game was worth not only candles but also St. John the Baptist's lights. *Halychyna [Galicia]*, No. 20, p. 8.
10. Nazarchuk, D. (1993). A duel on a rocky mountain, *Halychyna [Galicia]*, No. 190, p. 4.
11. Nazarchuk, D. (1995). Why are we crucified? *Halychyna [Galicia]*, No. 41, p. 6.
12. Nazarchuk, D. (1997), I left the theater to save my love to it, *Tyzhnevyyk Halychyny [Weekly Galicia]*, No. 18, p. 4.
13. Peredruk, V. (1997). The last symphony. Review, *Prykarpatska pravda [Precarpathian truth]*, No. 9, p. 6.
14. Peredruk, V. (1997). The poetics of V. Stefanyk's short stories on the Frankivsk stage, *Vpered [Forward]*, No. 33, p. 6.
15. Peredruk, V. (1997). Secrets of the «Black diplomat», *Prykarpatska pravda [Precarpathian truth]*, No. 20, p. 6.
16. Sim D. (1995). Theatrical premiere of «The Devil and the Waitress», *Svit molodi [The world of youth]*, No. 46, p.1.
17. Stepovychka, L. Kantsedailo Anatolii Ivanovych. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of modern Ukraine]*, Available at: <http://esu.com.ua/search_articles.php?id=9360> [Accessed 11 February 2016].
18. Stefurak N. (1995). We are all on this bus. *Halychyna [Galicia]*, No. 166, p.8.
19. «A little bit of pepper» ... and it was superb (1997). *Zakhidnyi Kurier [West Courier]*, No. 2, p.4.

© Василюк Т. А., 2017

УДК 791.632

Дубина Микола Миколайович
доктор філологічних наук, професор,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
м. Київ, Україна,
nikolai.branitsky@yandex.ua

ОСОБЛИВОСТІ СЦЕНАРНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В. ЗЕМЛЯКА

Мета дослідження. Дослідити та проаналізувати особливості сценарної майстерності В. Земляка в контексті розвитку українського кіномистецтва 1960–1970-х рр. **Методи дослідження** становить органічна сукупність методів персонології, об'єктивності, багатофакторності, системності, комплексності та історико-біографічного методу. **Наукова новизна** статті полягає в дослідженні сценарної спадщини В. Земляка в контексті життєвих колізій як фактора впливу на формування світогляду, ідейно-художньої системи та авторського стилю митця. Висвітлено особливості творчої діяльності В. Земляка при створенні кіносценаріїв героїко-пригодницьких художніх фільмів та воєнних драм («Донька Стратіона», «На Київському напрямку», «Совість», «Зухвалість»).